

*Acta synodi particularis, gehouden binnen
Aernhem, begonnen den XXV Septembris ende den
29^{en} geeindight, anno XCIII.*

1. Nae gedaeneu gebet door JOHANNEM FONTANUM is met gemeenen stemmen ordentlick tot eenen praeside gecooren JACOBUS LOMMANNUS, tot assessor PETRUS GELLIUS DE BOUWMA ende tot scriba JOHANNES VENATOR.

2. Sijn op den voors. synodo verschenen naevolgende dienaeren des woortz ende ouderlingen, metbrengende die geburlicke credentien ende instructien van haeren kercken, te weeten:

van Aernhem JOHANNES FONTANUS, dienaer des woorts, ende HERMAN CONRADTS, ouderlinck;

van Nijmmegen JACOBUS LOMMANNUS, dienaer des woorts, ende PETRUS à LISSOL, doctor ende ouderlinck;

van Zutphen PETRUS GELLIUS DE BOUWMA, dienaer des woorts, ende JACOBUS à WINSHEIM, burgermeister ende ouderlinck;

van Harderwijk WILHELMUS WITZFELDIUS, dienaer des woorts, ende DERCK VOETH, burgermeister ende ouderlinck;

van der Elburch WINANDUS JOHANNIS, dienaer des woorts, ende JAN TER WAETER, ouderlinck;

van Hattem JOHANNES SANDERI, dienaer des woorts, ende HENDRICK CORNELISSEN, ouderlinck;

van Waegeningen SIMON JANSEN, dienaer des woorts, ende JORDEN VAN LOUWIJCK, burgermeister ende ouderlinck;

van des Heerenberghen JOHANNES VENATOR, dienaer des woorts, ende ENGELBERT POELL, ouderlinck;

van Doesburch HENRICUS DIBBITZ, dienaer des woorts;

van Doetecum JAN LETTINCK, ouderlinck;

van Tiell ende Ingen PETRUS JACOBI, in beider naeme alleen sijnde;

van Rhede PETRUS KINTZIUS, dienaer des woorts;

vant Niewebroeck JOHANNES ANTONII, dienaer des woorts;

vant Oldebroeck TIMANNUS ELBERTI, dienaer des woorts;

van Brummen WOLTERUS DE BRUIN, dienaer des woorts;

van Vorthuijsen JOHANNES LONTIUS, dienaer des woorts;

van Gerderen BERNARDUS VERSTEGIUS, dienaer des woorts;

van den Aenstoet PETRUS SONNIUS, dienaer des woorts;

van Neunspijt TILEMANNUS MILIUS, dienaer des woorts;

van Heerde WESSELUS MATTHEI, dienaer des woorts;

van Doorspijk WESSELUS GROENINGENSIS, dienaer des woorts;

van des Grevenwerde HENRICUS HELMICHII, dienaer;

van Barnevelt REINERUS WIJNKOPIUS;

vant Twelle GERARDUS CEPPEL, dienaer des woorts;

van Renckum CORNELIS BILLOTZ. Dese alle hebben geene ouderlingen.

Doctor REINER VAN DEN SANDE, raetsheer, is wegen dês Hoff's van Gelderlandt als inspector deses sijnodi tegenwoordich gewest.

Van die stadt van Aernhem sijn gecommittiert geweest DIDERICK VAN ECKE ende EGBART VAN WETTEN, beide burgermeesters.

3. Die van Tiell, Bommell ende die dienaer van Doetecum sijn niet verschenen. Bommelenses hebben haer gansch niet onschuldigh. Tielenses all ist dat sie sulcx gedaen hebben, heeft nochtans der sijnodus haer excusation vor suffisant niet aengenoemen, remitterende recognitionem delicti op den naestvolgenden sijnodum. Belangende den dienaer toe Doetecum, all ist dat sijn uytblijvens eenigen schijn hadde, is nochtans den class van Zutphen operleghet hen schriftlick te bestraffen, op forme ende wijze als hiernaemaels in actis volgen sall.

4. Alle die voorss. dienaeren hebben haere credensen ende instructien overgelevert, aen denwelcken geen fauten bevonden.

5. Volgens sint gemelte instructien doorlesen ende alle gravamina in

seecker classes onderscheiden, daarvan eene nae den anderen om verricht te werden ten einde toe voorgenoemen.

6. Naer verrichtinge deses heeft der praeses alle dienaers ende onderlinecx gevraeght, oft oock in haeren kercken ende schoelen soedaene ordonantie ende disciplijne onderhouden werde, gelijk die acta des generalen sijnode, in sGravenhaghe anno 86 gehouden, tijtwijzen. Daerop sie alle sampt ende sonders geandwoord hebben: jae, ende der praeses allen operleecht heeft, dat in allen kercken gemelter acten copie behoorde te weesen.

7. Voortaan daar men tot affdoeninge der gravamina gecoemen, heeft sick bevonden, dat vast alle Gereformeerde kercken seer geclaeght hebben op het onordentlike leven ende onrichtige leer der pastoren op den platten lande van der Veluwen, te weten dat sommige gantz refretarii, sommige geheel merconarii waeren ¹⁾, ende heeft derhalven der sijnodus op behaegen des Hoffis van Gelderlandt oock met autoriteit desselven voor nootwendigh angesien, dat op volgende wijze met hem gehandelt soude werden, als met naemen: dat die pastoren van Apeldorn, Oeijen, Scherpenzeel, Hovelaecken, Elspijt ende Putten de facto affgesattet, maer die anderen als Beckbergen, Epe, Vaesem, Wulp, Lunteren ende Osterwolde van haeren diensten gesuspendeert worden tot den naesten particuleer sijnode, daer men besien sall, off sie weerdich sijn wederom toegelaeten oft oock geheel geremoveert te worden.

8. Ende daermede gemelde kercken middelertijt niet versuijmt werden ende sooveell moegelijk allen claegen der kerspelenlieden affgesneden sijn, heeft der sijnodus volgende reparatie ende combination der kercken bij provisie beraempt, als te weten: dat JOHANNES LONTIUS neven sijner kercken Gerderen versorghe, TILMANNUS MILIUS Elspijt, JOHANNES ANTONII Oeijen, WESSELUS SOLINGENSIS Epe, BORRIUS BORRII Lunteren, JOHANNES SWITTERIUS Neikercken ende Putten, Zutphaniensis Vorsten, GERARDUS CEPPELIUS Terwolde, Twelle ende Wilpe. Appeldorn, Beckbergen ende Vaesem, soo lange voor haer geen dienaer gevonden, sullen alternatis vicibus door Arnhemiensens ende Harderwijckenses versorgt werden.

Met ADRIANO VOSSIO sal men handelen, dat hij Hoevelaecken ende Scherpenzeel versie. PETRO SONNIO heeft men bevoelen neffens Ede den Anstoet ende Bennekum, PETRO KINTZIO neffens Rede Velp, Ellecom ende Dieren, JOHANNI SANDERI Vurchten. Belangende GEORGIUM DE COTA (overmitz hij ten tweemaell eenen nederslach gedaen heeft ende nochtans dat ministerium tot Ermelen voert) sall den vorstelicken Hoeve bevoelen sijn. Aengaende

¹⁾ „refretarii — waeren” ontbr. in T.

Osterwolde sullen die Elburgenses ende WESSELUS GROENINGENSIS alternatis vicibus bedienen, dergestalt dat JOHANNES NUCKE inter suspensos a ministerio gereeckent sijn sall.

9. Wat belanght ettelicke ongeexaminierde dienaeren, als HENRICUS HELMICHIIUS ende WESSELUS SOLINGENSIS, heeft der sijnodus raedtsaem gevonden, dat genanten HENRICO eenen text ¹⁾ uijt 1 Timot. 3 vers. 1 om een propositie te doen operlaght sall werden ende hij naemaels uijt der materien sijns sermoens per omnes fidei articulos examineert werde. Belangende WESSELUM voorss., aengesien hij goede getuijchnisse gebracht, oock voorhen veele jaeren in ministerio gewesen, sall sonder examen ten dienst moegen treden.

10. Betreffende Niekercken is voor raedtsaem gevonden, dat JOHANNES ZWITTERIUS, tot Venhuisen in Oostvrieslandt woonachtich, van der hooger overheit ende sijnodo ten dienaer daerhen geroepen werde, dat gelijkfals groote sorge voor die kercke tot Lochum ende Appeldorn gedraegen werde. Ende daermede het ministerium belangende Niekercken midlertijt niet stillstac, heeft die sijnodus verordent, dat die Arnhemenses den avanck daerselffs maecken, die Harderwijcenses denselven volgen, gelijkfals die broeders tot Amersfordt gebeden werden sullen om te assisteeren in den ministerio ter ancompste ZWITTERII voorss..

11. Aengesien dat in veelen instructien clachten gevallen van den ongereformeerden cloesteren deses vorstendombs ende graeffschaps, heeft het sijnodus geresolviert, dat hiervan remonstrantie aen den Hove geschieden sall, hetwelcke oock uijt last der sijnodi een jede kerckenraedt, die hierin gebreck vindet, sijnen magistraten voordraegen sall, ten einde ernstelicke reformatie daerover geschiede, met angehechter conditie dat sij haerer alimenter in vall der ongehorsamheit frustiert solten werden.

12. Alsoo oock voor goet aengesien, dat den Herdoperen, Papisten ende allen anderen sectarisen met ernst verboeden werde giene exercitia des kerckendienst heimelick ofte opentlick te gebruicken, daermede inbegrepen dat sie niemandt den heiligen doop ofte aventmaell andienen ofte oock echte luijden tzaemengeven sullen, hetwelcke mede van den doepe der wijse moederen ende sonst anderen te verstaen is, alles bij poene als boven verschreven.

¹⁾ „eenen text” ontr. in T.

13. Gelijkfals dat allen sectarisen schoelen afgestelt ende andere bequaeme meesters ende matressen an haer plaetze substitueert werden ende daermede schandalen ende gemeene oncerbaerheiden vermeden blijven, acht te nemen dat knechtgens ende meijskens, boeven thien jaeren zijnde, in een schoele niet conjungiert sijn.

14. Met ANTONIO NICOLAI, schoelmeister tot Hijen ende Dornwerde, daerin gehandelt, dat hij neffens sijnen schoeldienst in den heiligen ministerio als kinder te doopen, echteluiden te trouwen etc. niet attenteren, ende overmitz hij sick dessen onderwonden hadde, heeft den sijnodus hen scherpelick daerover gestrafft, also dat hij rouwe ende boete bewesen, oock met handtastinge belooft sulcke partes ministerii niet meer te willen gebrueken. Ende daermede nochtans in gemelde kercken het ministerium niet gansch desolaet zij, heeft men hem toegelaeten, dat hij aen den Sondagen die psalmen singen, die gebeden in den Catechismo registreert, item dat Oude ende Nieuwe Testament, daernaee oock Decades BULLINGERT, alles in duijtsch der gemeente vorlesen mach.

15. Aengaende die Confessien der Nederlandtscher kercken, soo men daervan wtt Hollandt geen exemplaren hebben coste, soo vindt men raedt-saem, dat op kosten der geestelijcke goederen een paer hondert exemplaren gedrukt ende met den formis examinum den gesuspendeerden ministris mochten toegesonden worden, ende dat een jeder dienaer met sijnen ouderlinck in naeste sijnodo dieselve onderschrieve als tot vermijdinge ketterijen ende onordeningen.

16. Aengesien in den nationaell sijnodo, in sGravenhaeghe anno 86 gehouden, over die beide classes in Veluwsche quartiere inspectores verordent sindt, naementlick over den Aernhemschen JOHANNES FONTANUS ende over den Harderwijckschen HENRICUS HEININGUS (diewelcke nu gantz onvermoe-gent is), soo heeft den sijnodus voor goet aengesien die Gereformeerden kercken des Nijmmeghschen quartiers in eenen classen, alsoock die in der graeffschap Zutphen in eenen te stellen, alsoo dat over den Nijmeghschen JACOBUS LOMMANNUS, maer over den Zutphenschen PETRUS GELLIUS DE BOUWMA inspection sullen hebben ende draegen, ende sulcx alles bij provisie. Aengesien oock, als boeven vermeldet, HENRICUS HEININGUS olderdomshalven onvermogen, heeft men denselven substitueert WILHELMUM WIRTZFELDIUM, ende hebben gemelde kerckendienaeren sulcken last uijt bevell des sijnodi aengenoemen.

17. Overmitz der nationaell sijnodus boven gebeur extraheert wort die

kercke van Amsterdam te vermaenen uijtersten vlijt an te wenden, dat bij den Generaelen Staeten toecomptigen somer dieselve erhaldeu michte werden, is hiervan last gegeven den praesidi hujus particularis sijnodi.

18. Belangende den particularem sijnodum deses vorstendoms ende graeffschaps sall hiernaemaels tijtlicker uijtgeschreven worden, teweten omtrent des endts Martii om gehouden te worden in fine volgenden maents Majj, welverstaende dat op denselven wtt eenen elcken classe twee kerckendienaers ende twee ouderlingen mit behoerlicke commissie ende instructie gesonden sullen werden. Die plaetze desselven sijnodi sal wesen die stadt Harderwijck, bij welcker kercken oock die uijtschrijvinge geschieden sall. Ende sal een jeder classis sijn gravamina op Harderwijck voorhen senden.

19. Die sijnodus heeft goetgeacht, dat het Hoff door sijn autoriteit die pastoren in particulier heerlickheiden als Doorenwerde, Isendorn etc. in ordeninge dirigere.

20. GERARDUS KEPPELIUS heeft sick gedeclareert als dienaer tot Twelle ende Terwolde hiernaemaels te willen sick onderwerpen ende bijvoegen den Arnheimschen classis ende Gelderschen sijnodis. Daerom begeert, dat bij tHoff gedaenes arrest op die geestelijke goederen aen gemelte plaetz affgedaen werde ende hij sijn salarien ontvangen mochte.

21. Naedien door voelheit ende verscheidenheit der . . . ¹⁾ der jongen jeugent ingenia confundeert ende haere progressen opgehouden werden, soo heeft den sijnodus dienlick bevonden, dat die rectoren der scholen sick hierover vergelijken.

22. Overmitz oock onder anderen stucken, tot den kerkendienst gehoerich, voorgevallen, dat sommige predicanten soowell in steden als op den platten landen in haeren diensten nae ordonantie in den actis generalis sijnodi, laestmaell gehouden, niet confirmeert sijn, is voor nootwendigh aengesien, om alle inconvenienten te vermijden, dat sulex alnoch geschiede in die stede door die andere dienaers, op den platten lande door auctoriteit eenes jeden classis.

23. Der gemelter sijnodus heeft den classe van Zutphen bevoelen aen MATTHEUM VAN RECHT, dienaer tot Doetecum, te schrijven in hanc formam,

¹⁾ Hier is in S en T een woord weggelaten. Bouwheer heeft hier „pirpten”. Hiermede kan eene abbreviatie voor „praecepten” bedoeld sijn.

overmitz gemelte praedicant in den schrijvens, daermede der particuleer sijnodus gedenuntieert geworden, genoechsaem heeft kunnen affnemen, dat hij laetende varen, dat Doetecum des classis van Zutphen op den sijnodum soude verschijnen, welcks niet geschiet is, heeft daerher gemelter sijnodus suspitie genoemen, dat hij hem van fauten niet vrij en heeft gekent, daerom oock in censura morum sonderlick op sijn persoen ende wandell gelett zijnde, bevonden worden, dat hij sonder wettelijken afscheit van sijnere gemeenten opt Texell getoegen, oock buijten die ordeninghe wettelijken beroeps op Doetecum gecoemen; item noch voorgevallen, dat gelijckerwijse hij op Texell van dronckenschap ende onordeninghe sijns levens ende hujs-holdinge beschuldight geworden, hij oock noch alsoo in denselven voetstapen te Doetecum bevonden wort te wandelen, daeruijt dan allerleij schandalen erwassen, diewelcke aen ghienen christen, voell weiniger aen eenen Reformeerden kerkendienaer, gevonden behoeren te werden. Sall derhalven gemelten praedicant operlaght sijn getuijchnisse sijns afscheits van Texell in naestvolgende Zutphenschen classe te vertoon en op te leggen. Sall oock door denselven classen midlertijt tot boetveerdicheit sijn levens ernstelick vermaenet werden met conditien, waer hij de facto naemaels hetselve te doen in gebreck soude wesen, hij alsdan voor die eerste reijse van sijnen ministerio gesuspendiert ende, daerdoor noch niet corrigeert zijnde, die ander reijse gedelibereert sall worden, off hij niet door autoriteit des Hoffis geheel te removeren zij.

24. Naemaels is WESSELO SOLINGENSI wt last des sijnodi aengeseit worden, dat hij sick bevljigten soll oock van sijnere kercken, daer hij aen laesten maell gedient, getuijchnisse te brengen ende in naestvolgenden classe te verthoonen.

25. Den punct belangende die vaeders ende getuijgen over den kinderdoop sall een iegelic kerkendienaer mit allen vlijt daerahn sijn, dat den 51 artickel sijnodi generalis naegevolget werde, welcke in sGraevenhaghe gehouden is.

26. WOLTERUS DE BRUIN sall opt believen des classis van Aernhem den Zutphenschen classi bijgevoeght moegen worden.

27. Het sijnodus, angehoort hebbende die propositie HENRICI HELMICH, heft goetgevonden hem ahn te seggen, dat men in derselvigen ongeregeltheit ende boese applicatie der Schrift gespuert heeft, item dat allerleij onbequaemheit van sijn leven spargeert werde, daeruijt der sijnodus well oorsaecke conde nemen hem mede van sijnen ministerio te suspenderen, doch

overmitz hij belooft vlijtiger te studeren, oock op eenige anclachten hem excuseert, laet men hem in ministerio blijven tot den naesten sijnode. Ende is vermaent worden die kerckenordeninge te volgen, als die acta sijnode generalis uijtwijzen, ende dat hij des Sondaeghs naemiddaeghs den Catechismum predicken sall.

28. Belangende den doop der kinderen in der weken refereert men sick op den 50 articull sijnode generalis.

29. Noch recessert dat alle schoelmeesteren, schoelmeisterschen ende custeren lidtmaeten der Gereformeerden kercken zijn ende, sooverne sie anders gesint, niet aengenoemen oft, daer sie in dienst waeren, affgesatt worden. Ende soo bij den schoelmeister tot Waegeningen geen ernstlicker verbeteringe geschiede, sall door auctoriteit des Hoffs ruineert ¹⁾ worden.

30. Diewiele in veeler dienaeren instructien gevonden van affgodischen onbehoorlicken terdagen ²⁾, item van brassen ende swelgen bij sommige lidtmaeten der Gereformeerden kercken mede gebruijck worden, heeft der sijnodus voor goet aengesien, dat die respective kerkendienaeren eener ieder plaetsen sulcke tot affstant vermaent ende in vall der ongehoorsaemheit ernstelick van des Heeren aventmael affgekeert ende in geval geduijriger ongehoorsaemheit die gradus der disciplijn met hem gepleght werden, als die acta sijnodalia uijtwijzen.

31. Nae desen bevonden, dat vast alle kerkendienaeren enweder over die geringicheit haerer stipendien ofte misbetaelinge derselven hochlick geclaeght hebben, gelijkfals die schoelmeesteren ende welcke sunst in eenigen kerckendiensten sijn, welcker mangell altemael daerhin compt, dat die vicarien ende andere geestelijke goederen soowell in den steden als op den platten landen onder den praetext juris patronatus ende op andere manieren onderslaegen end entogen werden; item dat die overiger rest kerckelijcker goederen door pontschattinge ende andere ongelden boven die politische goederen dermaeten beswaeret werden, dat der overiger rest veel te geringe is den grooten mangell voor te coemen. Is derhalven den sijnodus gewocht ³⁾ geworden sulckes alles den vorstelijcken Hoeve mondelick ende schriftelick te remonstreren (gelijck dan den 28 Septembris door die geheele vergaedinghe geschiet is, als uijt copie desen actis bijgevoeght te vernemen), daerop het Hoff sick gunstelick verclaert ende beloefft heeft daerin te willen arbeiden, dat die voorss. mangell affgeschafft ende die kercken ende

¹⁾ „ruineert” T heeft „removeert”. ²⁾ „terdagen” T heeft „teerdaghen”. ³⁾ „gewocht” T heeft „gevoecht”.

schoeldienaers vermittelst goddelijcker genaeden dermaelen eens claegeloess gestelt sullen werden. Volgens is door den geheelen sijnodum den gedeputierden Veluwschen quartiers ende den eersaemen raedt der stadt Aernhem, op haere raedtcaemer vergaedert zijnde, datselve geremonstreert, welke in conformite met den Hoeve in respect haeres standts ende vermoegens geantwoort hebben, voor goet achtende, dat gelijkfals den particulieren magistraten van steden door haer kerckendienaers ende ouderlingen voorgedraegen werde.

32. Und daermede voorgenoemen hogers ¹⁾ werck des te bolder ende voegelijcker tot sijnen effect gebracht mach werden, heeft die sijnodus met ernstelijcker anroepinge des naemens Goedes op twee bequaemen mannen, naemlick op den erentfesten HENRICK ELDERINCK, vorstelijken momber, ende EVERHARDUM VAN REDE, stadtholder van den leenen ende borgermeister van Aernhem, gedacht om dieselve te bidden ende te requireren, dat haer L. procuratie wegen kerckelijcker saecken vor den Hoeve, ende waer sulcx meer van nooden, ter eeren Goedes ende welvaert der kercken Christi aen wilden nemen, welke oock alsbald in die sijnodale vergaedinge beroepen, hebben sie soedaenich nootwendich werck aengenoemen, doch alsoo dat hen autorisatie ende genoechaeme commissie daervan gegeven werde, gelijckerwijse dan geschiet is ende uijt den minuten, desen actis bijgevoeght, genoechaem te spueren is.

33. Verner dewijele sick insonderheit die affgesanden van Nijmegen, Zutphen, Hattem, Waegeningen, Doesborch ende die dienaers alle op den platten lande, bijsonder PETRUS KINTZIUS, quaeder betaelinghe ende grooter restanden beclaecht hebben, soo heeft der sijnodus voor goet aengesien, dat men bij den Hoeve versoecke die opecompsten geestelijcker goederen des Overquartiers uijt handen DERICK ANTONII te krijgen, ende dat sonst bij den particulieren rentmeisteren eenige penningen tot assistentien denselven *fourniert mochten werden*.

34. Diewijele oock veel clachten gevallen op die alimentatie der weduwen van den verstorvenen kerckendienaeren noch ghiene verclaeringhe geschiet, heeft die sijnodus nootwendich geacht, dat die hoochwijse raeden op naestvolgende landtdagh daerop sullen insisteren.

35. Item noch bij het Hoff te versoecken om eene gemeene verwillinge ende bevelen, dat wanneer hernaemaels eenige classicale, sijnodale ofte

¹⁾ „hogers” T heeft „hoge”.

extraordinaire sendinge in kercken ende schoelsaecken te doen, hetsij binnenlandts ofte buijten, hetselve op costen der gemeener kerckelicker goederen geschiede.

36. Item diewijele men groote gebreecken vindt bij die vervallingen der kercken ende schoeldienaeren huijsen, dat sulcke nootdrufftichlick repareert, hierendetegen die affgodische altaren, veunten ¹⁾, cleusen, capellen, heiligen huijskens, ende wat sonst des ongeziffers meer is, affgebreecken ende exstirpeert werde.

37. Bovendesen overmitz sick leider bevindet, dat in desen swaeren tijden kereken ende schoeldienaeren mennichmael genotdruckt werden haere supplicatien in eijgener persoonen alhier voor den Hoeve in te geven ende tenmitz niet soo bald geexpedieert kunnen werden, alles streckende tot grooten oncosten der armen dienaeren, soo versoect het sijnodus bij het Hoff, dat een eerbaere herbergh genominiert ende een taxt daegelijckscher verteeringe, om daernae uijt den geestelijcken goederen te betaelen, ingewillicht mochte werden.

38. Het heeft sick oock bevonden, dat aller gedeputeerder instructien groote lelicke clachten van houwelichschen saecken in sick begrepen hebben, denwelcken door geen prompter remedien voorgecoemen can werden dan door uijtgevinge, publicatie ende executie eener wettelicker echteordeninge, in diewelcke mede inseriert conste werden verbott der ontijtlicker gemeenschap, musickspeels tot den kerckenganck, overdaedige bruloften, smijtinge ²⁾ des brudegoms nae die insegeninge.

39. Alsoo acht der sijnodus oock voor raedtsaem, datter een gedruckte politieordeninge mit geboerlicker auctoriteit uijtgegeven werde, welcke neffens anderen puncten oock dese naevolgende in specie sick begripe: dat den heiligen sabbath, bede ende andere festedaegen met arbeiden, papegoijschietingen, tappen, volsuijpen, cloetschieten, boegelen, caetzen, coepen ende vercoopen, op den kerckhoven geuchgelen ende lachen, vechten, spaciëren, gaen op marckt ende wallen, oock buijten den steden ter tijt der praedicatien, item vastelavontsspelen insonderheit mit grouwelicken vloecken ende sweeren, dantzen, crijttē ende roepen, niet profaneert werde; item dat alle onnutte herbergen, hoerenhuijsen, overdaedige kindelbieren, dantzscholen, verdrincken der dweelen over die verstorven kinderen, affgeschafft werden.

¹⁾ „veunten” ontbr. in T, waarvoor een plaats opengelaten is. ²⁾ „smijtinge” ontbr. in T, waarvoor een plaats opengelaten is.

Particularia.

40. Die saecken van den lombarden heeft den sijnodus raedtsaem gevonden, dat aen den nationaell volgenden sijnodum remitteert werde.

41. Overmitz het gewoonlick is, dat den custeren op den platten lande eenigen rogge nae verstorven der dooden gegeven werde, vermeint der sijnodus geoorlofft te sijn denselven te ontfangen, soodatter ¹⁾ beeter middel van onderhout der dienaeren gevonden sall weesen, doch dat het volck onderricht werde, dat sulex niet tot baet der verstorven zielen geschiede.

42. Noch voorgecoemen, dat die pastorie Gerderen eenen thiende heeft jaerlix over die III^c guldens weert. Wordt nu ontfangen van den heeren Hoff's weduwe, tot Santen woenende. Were te bedencken, off den dienaer sijn stipendium daerwtt niet te verbeteren, insonderheit diewijle die oude kerckenboecken vermelden, dat dieselve thiende der kercken eertijts toebehoort heeft.

43. Wat meer andere gravamina angaet, werden ad classen geremitteert.

44. Laestelick heeft die sijnodus raedtsaem gevonden, dat het Hoff bij allen particulieren magistraten versoecke, dat alle dese acta door haere hulpe ende auctoriteit in effect mochten gebracht werden.

45. Nae gedaene dancksegginge tot Godt ende als censura morum over alle is gehouden geweest, is der sijnodus in vreden gescheiden.

Copie overgegevenער supplicatie aen den E. Hoeve van Gelderlandt.

Geven in aller reverentie ende onderdaenicheit dienstelick te kennen die dienaers des woorts ende ouderlinge der Gereformeerder kercken deses furstendoms Gelder ende graeffschaps Zutphen, alhier op den sijnodo binnen Aernhem vergaedert, dat hunlieden supplianten veelerleij gravamina ende beswaernissen van den voors. kercken soo in den steden als ten platten landen voorgedraegen werden, diewelcke vast alle soo wichtich ende van sulcker importantie sijn, dat soovern daerin niet met ernst ende in tijt versien werde, der mererdeell der voors. kerkdienaeren genotdruckt sal werden armoetzhulven haere diensten te verlaeten ende die nieuwelicke aengevangene reformation der kercken ende scholen geschapen is we-

¹⁾ „soodatter” T heeft „totdatter”.

derom omgestooten ende te niet gemaect te werden. Onder anderen beswaernissen, die promptelick geremedieert behooren te worden, is dese wel die eerste ende voornaemste, dat die kerckendienaers aen die plaetsen haerer residentien soo weinich kerckegoederen vinden, dat hun onmoegelijk is sick met haeren huïjsfrouwen ende kinderen daerop te kunnen onderhouden, welke swaericheit neffens anderen uijt dese twee oorsaecken vornacmelick is herspruijgende: eerstelick dat die goederen, tot die vicarien ende andere kerckelijke offitien behoerende, dermaeten onder het dexell juris patronatus ondergeschlagen ende wechgenoemen werden, dat daarvan tot onderhoudt des kerckendienst gantz niet gegeven noch gestuert wordt; ten anderen dat die kerckengoederen in alle schattingen soo hooch aengeslaegen ende boeven andere goederen beswaert werden, dat daarvan weinich overblijft, daerop die kerckendienaers ende schoelmeesteren sollen kunnen leven, aengesien die setters gemeenlick die politischer goederen verschoenen ende om haer getaxeerde somma evenwell op te brengen den kerckengoederen des te meer opleggen. Nu ist U E. W. ende L. bewust, dat die geestelicke beneficien alle tot den kerckendienst gefondeert ende gesticht sijn, ende dat den patronis met geenen rechten oock int pausdom selffs niet toegelaeten is geweest die goederen van alsulcke beneficien tot sick te nemen ofte dieselve tot haeres gevallens te moegen conferieren, ende dat der rector ofte possessor des beneficii alletijt, voor ende alleer hij institueert werdt, heeft moeten juramentum praesteren niet alleen de bonis non alienandis, maer oock van den dienst, daertoe staende, te doen off te laeten doen volgens den regel: propter offitium datur beneficium. Dewijle dan die possessoren deser beneficien die fructus daarvan genieten sonder eenich officium te presteren, ende die praedicanten daertegens den kerckendienst verrichten sonder die fructus te genieten, soo eijschet die billickeheit selffs, dat hierin anders versien ende betere ordere gestelt werde. Versoecken ende bidden derhalven die supplianten seer ootmoedich ende onderdaenich, dat U E. W. ende L. gelieve met den patronis van sulcken beneficien te handelen, dat sij die helffte ofte het dardendeel derselven nae eenes jeden gelegentheit tot den kerckendiens imploieert ende den praedicanten, schoelmeesteren, armen weduwen ende weesen genieten laeten, gemerckt sie niet alleen sulcx int pausdom hebben doen moeten, maer oock bij der alingen landtschaps recess hunluiden opgelacht is die lasten, daerop staende, aff te doen. Ende dewiele onbillich is, dat die geestelicke goederen dermaeten als voorss. boeven anderen beswaert ende angeslaegen werden, dat U E. W. ende L. oock gelieve den setters der schattinge te bevelen, dat sie in die naest aenstaende wttsettinge die geestelicke goederen soo niet geheele doch ten deele verlichten ende dieselve wederom op die maete ende voeth stellen, als die voor dertich off voertich jaeren aengeslaegen ende gestelt sijn geweest. Welckes

doende etc. Overgegeven binnen Aernhem anno XCIII den XXVIII Septembris
stijlo veteri. Was onderteickent:

Wtt last des sijnodi

U E. W. ende L. onderdaenige

JACOBUS LOMMANUS, praeses.

PETRUS GELLIUS DE BOUWMA, assessor.

JOHANNES VENATOR, scriba sijnodi.
